STATENS ÄMBETSVERK
PÅ ÅLAND

LAUSUNTO

2.5.2025 **Nro 9 25 A10**
A10 25 05 53

Eduskunta
Perustuslakivaliokunta

Eduskunnan perustuslakivaliokunta on pyytänyt Ahvenanmaan valtionvirastolta kirjallisen asiantuntijalausunnon asiasta HE 13/2025 vp, Hallituksen esitys eduskunnalle valtion aluehallintouudistusta koskevaksi lainsäädännöksi. Ahvenanmaan valtionvirasto kiittää saamastaan mahdollisuudesta antaa lausunto esityksestä. Valtionvirasto rajaa lausuntonsa koskemaan vain 3. lakiehdotusta, eli Ahvenanmaan valtionvirastosta säädettävää lakia. Valtionvirasto antaa täten seuraavan lausunnon:

Yhteenveto

- Ahvenanmaan valtionvirasto kannattaa esityksen 3. lakiehdotusta, eli ehdotusta laiksi Ahvenanmaan valtionvirastosta.
- Ahvenanmaan valtionviraston tehtävistä on voimassa olevan lainsäädännön tapaan säädettävä erikseen. Ahvenanmaan valtionvirastolla ei ole voimassa olevan lainsäädännön mukaan yleistä toimivaltaa valtion tehtävien hoitamiseen Ahvenanmaan maakunnassa. Sen tehtävistä säädetään aluehallintovirastoista annetun lain 16 §:n nojalla nimenomaisesti Ahvenanmaan valtionvirastosta annetussa laissa ja tasavallan presidentin asetuksissa, niin sanotuissa sopimusasetuksissa. Ahvenanmaan valtionviraston tehtävistä tulisi säätää selkeästi valtion palveluiden saatavuuden ja sen turvaamiseksi, että niiden hoitoon varattaisiin riittävästi voimavaroja.
- Lupa- ja valvontavirastosta annettavan lain 31 §:n siirtymäsäännöksen mukaan laissa tai asetuksessa säädettyjen tehtävien hoidon jatkuvuus varmistetaan ja turvataan aluehallintovirastoja koskevan sääntelyn kumoutuessa.
- Ahvenanmaan valtionvirasto katsoo Ahvenanmaan itsehallintoviranomaisten ja valtion viranomaisten välisen yhteistyön olevan keskeistä Ahvenanmaan alueellisen varautumisen valmistelussa ja toimeenpanossa. Alueellinen varautumistyö voi hyötyä varautumisen alueellisen yhteistyön kansallista koordinointia koskevista Lupa- ja valvontavirastoa koskevan lakiehdotuksen säännöksistä. Muilta osin Ahvenanmaan varautumistyön ja varautumistehtävien valmistelu kuuluu valmiuslain (1552/2011), tasavallan presidentin asetuksen (900/2000) ja Ahvenanmaan itsehallintolain (1144/1991) meneillään olevien muutosten alaan.
- Jotta Ahvenanmaan valtionvirasto voisi tarjota valtion digitaalisia palveluita Ahvenanmaan asukkaille muun valtakunnan kanssa yhdenvertaisesti, on hyvin tärkeää, että tähän kehitystyöhön varataan riittävät resurssit. Tämä on erityisen ajankohtaista väestökirjanpitoon ja holhoukseen liittyvissä asioissa.

Yleistä

Valtion aluehallintouudistuksen tavoitteena on sujuvoittaa lupaprosesseja ja yhtenäistää valvontaa. Ahvenanmaan maakunnassa uudistuksen tarkoituksena on

Postiosoite PB 58 22101 MARIEHAMN
Käyntiosoite Torggatan 22100 MARIEHAMN
Puhelin vaihde +358 295 017 200
Sähköposti info@ambetsverket.fi

säilyttää Ahvenanmaan valtionviraston asema ja tehtävät ennallaan. Yhdessä näillä toimenpiteillä saavutetaan hallituksen tavoite kestävän talouskasvun vahvistamisesta.

Ahvenanmaan valtionvirasto on **Ahvenanmaan maakunnassa toimiva monialainen valtion hallintoviranomainen**, joka tarjoaa valtion palveluita sen mukaan kuin sen tehtävistä säädetään. Sillä on pitkä käytännön kokemus valtiollisesta toiminnasta Ahvenanmaalla, kielellisten oikeuksien huomioimisesta sekä valtion viranomaisten ja Ahvenanmaan itsehallintoviranomaisten välisestä yhteistyöstä.

Oma laki Ahvenanmaan valtionvirastosta (3. lakiehdotus) **selkeyttää viraston asemaa ja tehtäviä sekä tuo esiin sekä valtion palveluiden saatavuutta ahvenanmaalaisille että viraston yhteistyötä valtakunnan viranomaisten ja itsehallintoviranomaisten kanssa.**

Toimeenpanon valmistelussa virasto on myös tuonut esiin kehittämiseen liittyviä asioita, joita se on ajanut vuosien varrella, mutta jotka edelleen vaativat toimenpiteitä, jotta tehtävät saataisiin suoritettua yhtä laadukkaasti kuin muualla valtakunnassa. Näitä ovat **valtion palveluiden digitalisoiminen Ahvenanmaalla** sekä **alueellisen varautumistyön edistäminen yhteistyössä** valtion viranomaisten, Ahvenanmaan kuntien, itsehallintoviranomaisten, yritysten ja järjestöjen sekä Ahvenanmaan asukkaiden kanssa.

Ahvenanmaan valtionviraston toimialaa selvennetään

Ahvenanmaan valtionviraston toimiala selkeytyy huomattavasti, kun aluehallintovirastoista annetun lain 16 § kumotaan. Mekanismi, jolla Ahvenanmaan valtionvirastolle on säädetty tehtäviä ilman, että se nimenomaisesti näkyisi säädöstasolla, katoaa.

Aluehallintovirastoista annetun lain (896/2009) 16 §:n mukaan *Ahvenanmaan maakunnassa on tässä laissa tarkoitettuna valtionhallinnon viranomaisena Ahvenanmaan valtionvirasto, jota johtaa maaherra*. *Virasto hoitaa sellaisia tämän lain 4 §:ssä tarkoitettuja tehtäviä, jotka Ahvenanmaan itsehallintolain (1144/1991) mukaan kuuluvat valtakunnan toimivaltaan. Viraston tehtävistä on muutoin voimassa, mitä niistä erikseen säädetään. Ahvenanmaan valtionviraston johtajana toimivasta maaherrasta säädetään Ahvenanmaan itsehallintolaissa.*

Esityksessä nykytilaa arvioidaan (kappale 2.2.2.4.) siten, että seuraaviin lakeihin on tarpeen lisätä säännös siitä, että aluehallintovirastoille säädetystä Ahvenanmaan itsehallintolain mukaan valtakunnan lainsäädäntövaltaan kuuluvasta tehtävästä Ahvenanmaan maakunnassa vastaa Ahvenanmaan valtionvirasto: *asunto-osakeyhtiölakiin* (8. lakiehdotus), *ryhmärakennuttamislakiin* (37. lakiehdotus), *osakeyhtiölakiin* (32. lakiehdotus), *vaalilakiin* (41. lakiehdotus), *asuntokauppalakiin* (7. lakiehdotus), *yhdistyslakiin* (44. lakiehdotus), *kuluttajansuojalakiin* (13. lakiehdotus), *rahan, arvo-osuuksien, arvopaperien tai asiakirjain tallettamisesta velan maksuna tai vapautumiseksi muusta suoritusvelvollisuudesta annettuun lakiin*, *kuluttajansuojaviranomaisten eräistä toimivaltuuksista annettuun lakiin* (27. lakiehdotus),

turvallisuustutkintalakiin (39. lakiehdotus), *avoimesta yhtiöstä ja kommandiittiyhtiöstä annettuun lakiin* (16. lakiehdotus), *asumisoikeusyhdistyksistä annettuun lakiin* (15. lakiehdotus), *eurooppayhtiölakiin* (11. lakiehdotus), *eurooppaosuuskuntalakiin* (10. lakiehdotus), *osuuskuntalakiin* (33. lakiehdotus), *tekijänoikeuslakiin* (96. lakiehdotus), *yhteisaluelakiin* (166. lakiehdotus), *Kilpailu- ja kuluttajavirastosta annettuun lakiin* (191. lakiehdotus), *mittauslaitelakiin* (208. lakiehdotus), *kilpailulakiin* (184. lakiehdotus), *lastensuojelulakiin* (250. lakiehdotus), *kehitysvammaisten erityishuollosta annettuun lakiin* (221. lakiehdotus) ja *alkoholilakiin* (213. lakiehdotus).

Ahvenanmaan valtionviraston tehtävistä on voimassa olevan lainsäädännön tapaan säädettävä erikseen. Ahvenanmaan valtionvirastolla ei ole voimassa olevan lainsäädännön mukaan yleistä toimivaltaa valtion tehtävien hoitamiseen Ahvenanmaan maakunnassa. Sen tehtävistä säädetään aluehallintovirastoista annetun lain 16 §:n nojalla nimenomaisesti Ahvenanmaan valtionvirastosta annetussa laissa ja tasavallan presidentin asetuksissa, niin sanotuissa sopimusasetuksissa. Ahvenanmaan valtionviraston tehtävistä tulisi säätää selkeästi valtion palveluiden saatavuuden ja sen turvaamiseksi, että niiden hoitoon varattaisiin riittävästi voimavaroja.

Aluehallintovirastoista annetun lain ja erityisesti sen 16 §:n kumoaminen tuovat esiin asioita, joihin valtioneuvoston lainvalmistelun tulisi jatkossa kiinnittää enemmän huomiota. **Ahvenanmaan valtionviraston mielestä seuraavat seikat tulisi ottaa huomioon valtakunnan lainsäädännön valmistelussa, jotta voitaisiin välttyä monimutkaisilta tulkintatilanteilta ja parantaa itsehallintoviranomaisten ja Ahvenanmaalla toimivien valtion viranomaisten välistä yhteistyötä:**

1) kuuluuko tehtävä Ahvenanmaan maakunnassa Ahvenanmaan maakunnan vai valtakunnan lainsäädäntövaltaan, ja
2) jos tehtävä ei kuulu Ahvenanmaan maakunnan lainsäädäntövaltaan, on selvästi määriteltävä, mikä valtion viranomainen huolehtii tehtävän hoitamisesta Ahvenanmaan maakunnassa.

Lainvalmistelussa olisi tunnistettava, mitkä tehtävät kuuluvat itsehallintoalueella valtion viranomaisten toimivaltaan, ja mitkä tehtävät ovat sellaisia, joissa toimivalta on jaettu itsehallintoviranomaisten ja valtion viranomaisten kesken (esim. alueelliset varautumistehtävät).

Lupa- ja valvontavirastosta annettavan lain 31 §:n siirtymäsäännöksen mukaan laissa tai asetuksessa säädettyjen tehtävien hoidon jatkuvuus varmistetaan ja turvataan aluehallintovirastoja koskevan sääntelyn kumoutuessa.

Tällaisia asetuksia ovat esimerkiksi sopimusasetus (1179/2009), jossa säädetään eräiden terveyden- ja sairaanhoidon tehtävien hallinnosta Ahvenanmaan maakunnassa. Sen mukaan Ahvenanmaan maakunnan hallituksen tulee Ahvenanmaan maakunnassa huolehtia niistä terveyden- ja sairaanhoidon alaan kuuluvista tehtävistä, jotka maakunnassa voimassa olevan valtakunnan lainsäädännön mukaan kuuluvat

aluehallintovirastoille (1 §:n 1 momentti). Toinen esimerkki ovat säännökset siitä, mitkä viranomaiset hoitavat poikkeusoloihin varautumista koskevia tehtäviä. Sellaisia säännöksiä on tasavallan presidentin asetuksessa poikkeusoloihin varautumista koskevien tehtävien hoitamisesta Ahvenanmaan maakunnassa (900/2000). On tärkeää, että näitä tehtäviä jatkossakin voidaan hoitaa Ahvenanmaalla myös uuden lainsäädännön hyväksymistä tai uuden sopimusasetuksen antamista odotellessa.

Toimialueesta säädetään nimenomaisesti (lainsäädännön läpinäkyvyys paranee)

Ahvenanmaan valtionvirastoa koskevan lakiehdotuksen 1 §:ssä säädetään viraston asemasta ja toiminta-ajatuksesta. Kuten nykyisenkin lain mukaan, virasto **vastaisi valtion palveluiden saatavuudesta Ahvenanmaan maakunnassa ja edistäisi alueellista yhdenvertaisuutta hoitamalla toimivaltansa rajoissa toimeenpano-, ohjaus- ja valvontatehtäviä Ahvenanmaan maakunnan alueella**.
Ahvenanmaan valtionviraston asemaan ja tehtäviin kuuluu olennaisesti ruotsinkielisten valtion palveluiden turvaaminen Ahvenanmaalla. Tätä edellytetään Ahvenanmaan itsehallintolain 6 luvun kieltä koskevissa säännöksissä. Kyseisen 6 luvun soveltamisala määräytyy maantieteellisen alueen perusteella, mikä tarkoittaa sitä, että itsehallintoviranomaisten lisäksi se velvoittaa kaikkia valtion virastoja, joilla on toimintaa Ahvenanmaalla.

Ahvenanmaan valtionviraston tehtävät on koottu ehdotuksen 3 §:än, joka on luonteeltaan informatiivinen. Ahvenanmaan valtionviraston tehtävien sisältöä koskevat säännökset löytyvät muualta valtakunnan lainsäädännöstä sekä tasavallan presidentin asetuksista (sopimusasetuksista).

Ehdotetun lain 3 §:n 1 momentissa luetellaan ne tehtäväalueet, jotka muodostavat Ahvenanmaan valtionviraston toiminnan ytimen, ja ne valtion palvelut, joita virasto tarjoaa. Säännökseen tulee **väestökirjanpidon** käsite, jolla viitataan tehtäviin, joista Digi- ja väestötietoviraston sijaan Ahvenanmaalla vastasivat maistraatit. Nämä tehtävät ovat jo useiden vuosien ajan kuuluneet Ahvenanmaalla Ahvenanmaan valtionvirastolle. Näiden väestökirjanpitotehtävien lisäksi Ahvenanmaan valtionviraston tehtäviin kuuluisi esimerkiksi valtionvirastolle vaalilainsäädännön mukaan kuuluvia tehtäviä sekä etu- ja sukunimilain, vanhemmuuslain, sukupuolen vahvistamista koskevan lain, uskonnonvapauslain, kuolleeksi julistamisesta annetun lain ja väestötietojärjestelmästä ja Digi- ja väestötietoviraston varmennepalvelusta annetun lain tarkoittamia tehtäviä.

Pykälän 2 momentti koskee niin sanottuja **oikeusturvatehtäviä**, jotka siirrettiin lääninhallituksilta aluehallintovirastoille silloin kun lääninhallitukset lakkautettiin. Niitä ovat esimerkiksi maksutalletuslaissa, asunto-osakeyhtiölaissa, osuuskuntalaissa, yhdistyslaissa, eurooppayhtiölaissa, eurooppaosuuskuntalaissa, asumisoikeusyhdistyksistä annetussa laissa, turvallisuustutkintalaissa, avoimesta yhtiöstä ja kommandiittiyhtiöstä annetussa laissa, tekijänoikeuslaissa, asuntokauppalaissa, ryhmärakennuttamislaissa, vaalilaissa ja yhteisaluelaissa tarkoitetut toimenpiteet.

Pykälän 3 momenttiin kuuluvat **alueellisen varautumisen tehtävät ja väestönsuojelutehtävät**, ja pykälän 4 momenttiin maaherran ja Ahvenanmaan valtionviraston **tehtävät Ahvenanmaan valtuuskunnassa**.

Ahvenanmaan valtionviraston tehtäväalue on jatkossakin laajempi kuin mitä aluehallintovirastoilla on tällä hetkellä tai kuin mitä uudelle Lupa- ja valvontavirastolle esityksen myötä on luvassa. Nämä tehtävät ovat valtion palveluita, joiden tulee olla saatavilla itsehallintoalueella niiden vuosittaisesta käyttöasteesta riippumatta.

Esityksen 3. lakiehdotuksen 5 §:n mukaan *Ahvenanmaan valtionviraston yleishallinnollinen ohjaus kuuluu valtiovarainministeriölle. Ahvenanmaan valtionvirastoa ohjaavat omilla toimialoillaan oikeusministeriö, sisäministeriö, valtiovarainministeriö, maa- ja metsätalousministeriö, liikenne- ja viestintäministeriö, työ- ja elinkeinoministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö sekä ne keskushallinnon virastot, joiden tehtäväksi ohjaus on erikseen säädetty tai määrätty. Ohjaavat ministeriöt vastaavat toimialoillaan siitä, että Ahvenanmaan valtionviraston ja valtakunnan viranomaisten yhteistyö tukee valtion palvelujen järjestämistä ja saatavuutta yhdenvertaisesti valtakunnan ja Ahvenanmaan maakunnan alueella. Valtiovarainministeriö huolehtii viraston yhteisiä toimintoja ja muita viraston yhtenäisen toiminnan kannalta tarpeellisia toimenpiteitä koskevasta toiminnallisesta ohjauksesta.* Säännös antaa riittävän kuvauksen siitä valtion viranomaisverkostosta, jonka kanssa Ahvenanmaan valtionvirasto tekee yhteistyötä, mukaan luettuna ministeriöiden hallinnonaloille kuuluvat viranomaiset.

Hallintolain (434/2003) 8 §:n mukaisesti Ahvenanmaan valtionvirasto antaa asiakkailleen hallintoasian hoitamiseen liittyvää neuvontaa, vastaa asiointia koskeviin kysymyksiin ja tiedusteluihin, ja kun asia ei kuulu Ahvenanmaan valtionviraston toimivaltaan, se ohjaa ja opastaa asiakkaan toimivaltaiseen viranomaiseen. Lisäksi Ahvenanmaan valtionvirasto avustaa muita viranomaisia niiden pyynnöstä hallintotehtävien hoitamisessa sekä muutoinkin edistää viranomaisten välistä yhteistyötä hallintolain 10 §:n mukaisesti.

Alueellinen varautuminen

Ahvenanmaan maakunnan läntinen raja ei ole vain itsehallinnon läntinen raja, vaan koko Suomen. Läntisen raja-alueen tapahtumia seuraavat sekä itsehallintoviranomaiset että valtion viranomaiset. Tätä koskeva yhteistyö on jatkuvaa ja erityisen tärkeää nyt, kun hybridivaikuttamisen riski on entistä suurempi.

Ahvenanmaan valtionvirastoa koskevan lakiehdotuksen 3 §:n 3 momentissa säädetään, että: *”Ahvenanmaan valtionvirasto huolehtii toimivaltansa rajoissa Ahvenanmaan maakunnan alueella varautumisen ja valmiussuunnittelun tehtävistä. Niiden yhteensovittamisesta Ahvenanmaan itsehallintoviranomaisten kanssa säädetään erikseen. Maaherran ja Ahvenanmaan valtionviraston tehtävistä väestönsuojelussa säädetään erikseen.”*

Itsehallintoviranomaisten tehtävistä ei voi säätää valtakunnan lailla. Niistä voi säätää vain Ahvenanmaan itsehallintolaissa (1144/1991) ja tasavallan presidentin asetuksilla (sopimusasetus). Tasavallan presidentin poikkeusoloihin varautumista koskevien tehtävien hoitamisesta Ahvenanmaan maakunnassa antamassa asetuksessa (900/2000) säädetään varautumisen ja valmiussuunnittelun tehtävien koordinoinnista Ahvenanmaalla. Sopimusasetuksen mukaan valmiusasioiden yhteistyövaltuuskunta on maaherran ja maaneuvoksen johtama yhteistyöelin. Asetus koskee valtion viranomaisia ja Ahvenanmaan itsehallintoviranomaisia.

Ahvenanmaan valtionvirasto katsoo Ahvenanmaan itsehallintoviranomaisten ja valtion viranomaisten välisen yhteistyön olevan keskeistä Ahvenanmaan alueellisen varautumisen valmistelussa ja toimeenpanossa. Alueellinen varautumistyö voi hyötyä varautumisen alueellisen yhteistyön kansallista koordinointia koskevista Lupa- ja valvontavirastoa koskevan lakiehdotuksen säännöksistä. Muilta osin Ahvenanmaan varautumistyön ja varautumistehtävien valmistelu kuuluu valmiuslain (1552/2011), tasavallan presidentin asetuksen (900/2000) ja Ahvenanmaan itsehallintolain (1144/1991) meneillään olevien muutosten alaan.

Digitalisaatio

Valtion palveluja digitalisoidaan Ahvenanmaan valtionvirastossa yhteistyössä Digi- ja väestötietoviraston (DVV) kanssa. Tämä koskee holhousasioihin, väestökirjanpitoon, avioliittolain mukaiseen rekisteröintiin, osoitteenmuutoksiin ja nimiasioihin liittyviä tehtäviä. Tällä hetkellä virkamiehet ottavat asiakkaiden tiedot vastaan kirjallisesti, minkä jälkeen he syöttävät ne Digi- ja väestötietoviraston tietojärjestelmään. Ahvenanmaalla asiakkaat eivät voi itse rekisteröidä tietoja Digi- ja väestötietoviraston verkkojärjestelmään siten kuin muualla valtakunnassa. Nämä verkkopalvelut eivät ole saatavilla Ahvenanmaan maakunnassa. Jotta Ahvenanmaan valtionvirasto voisi tarjota valtion digitaalisia palveluita Ahvenanmaan asukkaille yhdenvertaisesti, on hyvin tärkeää, että tähän kehitystyöhön varataan voimavaroja.

Se, että ahvenanmaalaisille asiakkaille ei ole annettu pääsyä verkkopalveluihin, voi johtua viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) ja hallintolain (434/2003) tiukoista tulkinnoista sekä julkisen hallinnon tiedonhallinnasta annetun lain (906/2019) epäonnistuneesta rajanvedosta. Julkisen hallinnon tiedonhallinnasta annetun lain 3 §:n 5 momentin mukaan lakia ei sovelleta maakunnan viranomaisiin eikä myöskään Ahvenanmaan maakunnassa toimiviin **valtion** viranomaisiin ja kunnallisiin viranomaisiin.

Yllä esitetyn perusteella Ahvenanmaan valtionvirasto kannattaa esityksen 3. lakiehdotusta, eli ehdotusta laiksi Ahvenanmaan valtionvirastosta.

Maaherra Marine Holm-Johansson